

نشریه علمی فقه، حقوق و علوم جزا
مقاله پژوهشی، سال هشتم، شماره ۳۱، بهار ۱۴۰۳، صفحات ۷۲ تا ۸۳
تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۱۲/۰۷ - تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۲/۲۰

تحلیل و بررسی سیاست جزایی ایران در مواجهه با جرایم سازمان یافته در ساختار حقوقی بین المللی

| رضا عابدی گناباد* | عضو هیأت علمی گروه علوم سیاسی، واحد نیشابور، دانشگاه آزاد اسلامی،
نیشابور، ایران.

چکیده

بشر در طول زندگی خود از ابتدا، همیشه با یک پدیده‌ای رو به رو بوده و آن هم رفع نیازهای خود است که امروزه با پیشرفت تکنولوژی و گسترش ارتباطات و فناوری‌ها بسیاری از نیازهای خود را بر طرف کرده یا حداقل رفع آنها را با سهولت امکان پذیر ساخته است. اما موضوعی که در کنار این پیشرفت حائز اهمیت است، شکل‌گیری پدیده‌ای به نام جرم می‌باشد. درست است که این پدیده از ابتدا در جوامع بشری همراه وی بوده اما با توسعه و پیشرفت جوامع و علوم ارتباطی، نحوه ارتکاب جرایم نیز از حالت ابتدایی خود فاصله گرفته است. از جمله بزه‌ی که خود را به صورت یک پدیده نابه‌هنجار نشان می‌دهد، جرایم ارتكابی سازمان یافته می‌باشد. این جرایم از آن جهت که به صورت برنامه‌ریزی شده و توسط رهبران با تجربه به همراه امکانات ویژه‌ای که در اختیار دارند انجام می‌شود، در جهت رسیدن به اهداف خود از طریق اغفال، تهدید، دادن رشوه، اعمال فشار و خشونت یا تطمیع قضات، نیروهای پلیس، ماموران اجرایی دولت و... را از انجام وظیفه خود باز داشته و نسبت به ارتکاب اعمال مجرمانه خود سکوت را به آنها تحمیل می‌کنند. در این تحقیق هدف است تا نقش نظام حقوقی ایران در جهت مقابله با این جرایم به صورت توصیفی و تحلیل مورد ارزیابی قرار داده شود.

واژگان کلیدی: سیاست، جزایی، حقوق، جرائم سازمان یافته، نظام حقوقی.

مقدمه

بشر همواره در جهت دستیابی به منابع بی‌نهایت و استفاده از آنها و کسب قدرت تمایلی تمام ناشدنی دارد و هر چه در جهت پاسخگویی به این نیاز و خواسته‌ی خود جلو رود، همچنان دلیل دیگری برای کسب بیشتر پیدا کرده و حالت سیری ناپذیری خود را نمایان می‌کند. گاهی همین حرص در جهت دستیابی به منابع، منافع و قدرت که بیشتر خود را در قالب مادی نشان می‌دهد برای ارضا کردن این حس گاهی از مسیر درست خود خارج شده و به دنبال راه میان‌بری برای رسیدن سریعتر و راحت‌تر خود و به نوعی دور زدن از موانع (قانون‌مندی و سیر اداری را به‌عنوان موانع در نظر می‌گیرند) می‌گردند (قیاسی ۱۳۸۷).

باید در نظر داشت که در همه جوامع برای نظم و امنیت قوانینی که بر اساس هنجارها و فرهنگ و شرایط آن جامعه است تصویب می‌شود که افراد ملزم به رعایت آن هستند. البته خیلی از جرم‌انگاری‌ها در جوامع مختلف دارای وجه اشتراک و افتراق هستند مثلاً قتل در همه جوامع نکوهیده و جرم‌انگاری شده ولی ممنوعیت شرب خمر در جوامع اسلامی نمود پیدا می‌کند درحالی‌که در بسیاری از جوامع همین چیزی قابل مشاهده نیست (شمس، ۱۳۸۰).

نکته‌ی دیگری که باید به آن توجه کرد بروز جرایمی است که با پیشرفت تکنولوژی و پیچیده‌شدن جوامع انسانی شکل گرفته درحالی‌که در گذشته اصلاً وجود نداشته است از جمله این جرایم می‌توان به جرایم سایبری و جرایم سازمان‌یافته و... اشاره کرد. بسیاری از جرایم سازمان‌یافته با کمک تکنولوژی از جمله محیط سایبر دست به اقدامات مجرمانه در محیط ملی و فراملی می‌زنند. در واقع گاهی جرایم حد و مرزها را در هم نوردیده و ممکن است چندین جامعه یا حتی جهان را تحت تأثیر خود قرار دهد. علل بسیاری از این جرایم که به‌نوعی در سطح فراملی صورت می‌گیرد ممکن است مهاجرت، تبعیض‌های نژادی، بی‌عدالتی، فناوری‌های ارتباطی، تسهیل و تسریع ارتباطات و... می‌باشد که چالش‌های زیادی در زمینه‌های فرهنگی، سیاسی، اقتصادی، اجتماعی را در جهان با خود به‌همراه می‌آورد.

جرایم سازمان‌یافته در واقع نوعی از جرایم است که در دهه‌های اخیر بسیار مورد توجه قرار گرفته که در جهت حل مشکلات و بررسی این جرم در ابتدا باید شناخت دقیقی از این نوع جرایم داشت البته به‌دلیل اهمیت این موضوع و این نوع جرم نشست‌ها و همایش‌های زیادی در این زمینه تشکیل شده است. همان‌طور که در بندهای گذشته ذکر شد یکی از عللی که رسیدگی و شناخت به این جرم را پر رنگ کرده است وجه فراملی بودن برخی از این نوع جرایم است. زیرا خطرات امنیتی و ضربه به سلامت جامعه در سطح گسترده‌ای را به‌همراه خواهد داشت. همچنین احساس ناامنی را بیشتر از هر نوع جرایم دیگری بر روان و احساس جمعی افراد و شهروندان تأثیرگذار خواهد بود. (اسعدی، ۱۳۸۶).

جرایم سازمان‌یافته یک اصطلاح جدید است که در سال‌های اخیر مورد توجه مباحث حقوقی قرار گرفته و وارد این مبحث شده است. البته به‌نوعی از این نوع جرایم تحت‌عنوان جرایم خاص یاد می‌شده است زیرا در جرایم با‌عنوان خاص به‌صورت سازماندهی و برنامه‌ریزی شده ارتکاب پیدا

می‌کند و هدف آنها کسب قدرت و به‌دست آوردن منابع و منافع اقتصادی است. لذا در جهت بهبود شرایط و حل این معضل در ابتدا نیاز است که شناختی از این جرایم داشته باشیم. تا بتوانیم ابعاد و ضعف‌های نظام‌های حقوقی را در آن بررسی کرد. و علل بروز و تشکیل این نوع جرایم را مورد توجه قرار دارد.

تعریف جرایم سازمان یافته

تعریف‌های زیادی از جرم سازمان یافته ارائه شده است که با وجود تفاوت‌هایی که دارند از حیث مفهوم مشترک هستند. در یکی از کوتاه‌ترین تعریف‌ها جرم سازمان یافته عبارت است از: «فعالیت مجرمانه مستمری که با هماهنگی صورت می‌گیرد» (Donald R, cressy, 1969). به‌طور مشخص‌تر، منظور از آن، فعالیت‌های غیر قانونی و هماهنگ گروهی منسجم از اشخاص است که با تبانی با یکدیگر و برای تحصیل منافع مادی (یا قدرت) به ارتکاب مستمر اعمال بسیار مجرمانه برای تحصیل منفعت مادی (یا قدرت) به ارتکاب مستمر اعمال بسیار مجرمانه می‌پردازد و برای رسیدن به هدف خود از هر نوع ابزار مجرمانه استفاده می‌کنند (بسیونی و ادوارد، ۱۳۷۳). در تعریفی دیگر که مورد اتفاق تمامی جرم‌شناسان معرفی شده است، جرم سازمان یافته اقدام مجرمانه مستمری است که برای کسب سود و منفعت از طریق فعالیت‌های غیر قانونی مورد نیاز مردم انجام می‌شود (Albense, 1989).

با وجود اختلاف قابل توجهی که در تعریف جرم سازمان‌یافته وجود دارد، اندیشمندان علوم جنایی در شدید بودن تهدید مظاهر این جرم اتفاق نظر دارند، به‌گونه‌ای که قرن بیست و یکم میلادی به‌عنوان قرن جرایم سازمان‌یافته مطرح می‌باشد. خطر و تهدید جرایم سازمان‌یافته به ویژه از آن جهت است که به‌صورت برنامه‌ریزی شده و با هدایت رهبران با تجربه و امکانات ویژه مستمر صورت می‌گیرد و آنان در راستای رسیدن به اهداف مجرمانه، با پرداخت رشوه و تطمیع، کارگزاران و مأموران اجرایی پلیس و مدیران و قضات و دست‌اندرکاران را خریداری یا با تهدید و اعمال فشار و خشونت، آنان را به سکوت وادار می‌کنند. ارتکاب جرایم سازمان‌یافته، به ویژه آن‌گاه که سازمان‌های مجرمانه قدرت را به دست می‌گیرند نه تنها موجب فساد اقتصادی و اجتماعی و اداری می‌شود بلکه مردم سالاری و امنیت ملی و نظم بین‌المللی را نیز به خطر می‌اندازد (کامکار، ۱۳۸۲). جرم پدیده‌های اجتماعی و انسانی است و بدین لحاظ پیچیدگی‌های خاص خود را دارد. اما علاوه بر آن، پیچیدگی جوامع مدرن به‌طور مضاعفی بر دشواری مبارزه با آن افزوده است. بنابر این در یک حکومت اسلامی سیاست جنایی به‌عنوان سیاستی که به ساماندهی امر مبارزه با جرم می‌پردازد، از اهمیت بسیار بالایی برخوردار است. سیاست جنایی امروز تا حدود زیادی متأثر از دانش بزه و بزه دیده‌شناسی بوده و بسیاری از برنامه‌های آن برای یافتن بهترین راه ترمیم خسارتهای وارد بر بزه دیده تنظیم شده است با این حال بسیاری از این برنامه‌ها در جرایم سازمان یافته بدلیل ویژگیهای آنها قابل اجرا نیست (قیاسی، ۱۳۸۵).

ویژگی های جرایم سازمان یافته

این گونه جرایم معمولاً در قالب شبکه یا سازمان انجام می‌شوند. این سازمان‌های مجرمانه ساختاری بسیاری کارآمد و موثر دارند و از انعطاف فوق العاده‌ای برخوردارند. علاوه بر این، شبکه های جرم سازمان یافته در عین حال که بسیار بومی، محلی و منطقه‌ای عمل می‌کنند و با ویژگی فراملی نیز برخوردارند و از طریق پیوند های بین شبکه‌ای گسترده فعالیت خود را به فراتر از مرزهای ملی می‌کشانند (حاجیان، ۱۳۸۴). همچنین این گروه‌ها دارای سلسله مراتب حاکمیت بوده و از آن‌جا که جرایم مورد بحث به صورت سازمان یافته ارتکاب می‌یابد، وجود سازمانی فعال که قابلیت طراحی، تبانی، هدایت و ارتکاب جرم را داشته باشد، ضروری است. حتی در برخی از سازمان‌های مجرمانه سلسله مراتب بسیار گسترده بوده و همانند تشکیلات موجود در قوای نظام، نظم خاص و فوق العاده در این سازمان‌ها حاکم است (شمس، ۱۳۸۰). در واقع می‌توان ویژگی های جرایم سازمان یافته در چند بند به صورت خلاصه اینگونه ارئه کرد:

تشکیلاتی و شبکه‌ای عمل کردن گروه‌های جنایی، به گونه‌ای که ارتباط دائم و برنامه‌ریزی شده میان گروه برقرار است و این ارتباط تصادفی نیست؛

ارتباط فراملی و فعالیت در چند کشور که دست‌کم بین سه نفر یا بیشتر انجام می‌شود، این ویژگی این قبیل جرم را از جرایم داخلی متمایز می‌کند؛

یکی از ویژگی‌های این نوع جنایات، شدت است؛ اقتصادی بودن، که جزو اهداف اصلی است و نمی‌توان آن را جزو ماهیت جرم به شمار آورد (فرجیها، ۱۳۸۲). پس با توجه به موارد ذکر شده، شبکه‌ای بودن (طراحی و برنامه‌ریزی هماهنگ)، فراملی بودن، شدت عمل و کسب منافع اقتصادی از ویژگی‌های اساسی جرم سازمان یافته می‌باشد که با توجه به تاکید تعاریف مختلف بر این موارد به نوعی به این نتیجه می‌رسیم که در صورت فقدان یکی از این شرایط، حرم ارتكابی در زمره‌ی این تعریف قرار نمی‌گیرد.

جرایم سازمان یافته داخلی، منطقه‌ای و فراملی

به طور کلی در حقوق داخلی ایران هنوز واژه «جرم سازمان یافته» در متون قانونی و دیگر ابزار مربوطه را نیافته و قانونگذار در ارتباط با سازمان یافتگی در جرایم، جز موارد سنتی حقوق جزا پیش‌بینی خاص به عمل نیاورده است در عین حال به صورت جسته و گریخته می‌توان مواردی را در قوانین مختلف کیفری یا مجموعه قوانین جزائی یافت که قانونگذار سازمان یافتگی و تحقق آنها توسط گروه مجرمانه را از عوامل مشدده قرارداده و بدین طریق به نوعی به جرم سازمان یافته اشاره داشته است (جابری، ۱۳۸۵). در عین حال قرار دادهایی میان دولت ایران و بعضی از دولت‌ها جهت مبارزه با مظاهر جرم سازمان یافته منعقد شده که بر اساس آن دولت ایران متعهد گردیده است تا با برخی از مظاهر آن مقابله نماید. در اینجا لازم به ذکر است که در قانون مبارزه با قاچاق انسان که در سال ۱۳۸۳ در ۸ ماه و سه تبصره به تصویب مجلس رسید و در آن قاچاق انسان تعریف و مصادیق آن ذکر گردیده. حتی برخی از فعالیت‌های خطرناکی که امروزه به عنوان مصادیق

بارز جرم سازمان یافته مطرح هستند، هنوز جرم انگاری نشده اند و برای پیشگیری آنها قانونگذار هیچگونه ضمانت اجرای کیفری قرار نداده است، یا حتی در موارد ارتکاب توسط گروه مجرمانه در ردیف جرم های معمولی قرار داده شده اند (شمس، ۱۳۸۰). موارد و مصادیق جنایت سازمان یافته گوناگون و متعدد است. از قبیل قاچاق موادمخدر، قاچاق اشیای عتیقه، قاچاق اسلحه و قاچاق زنان و... که هر کدام اینها پیامدها و نگرانی های جدی را برای جامعه انسانی به وجود آورده است (احمدی، ۱۳۸۷).

به عبارت دیگر، جرم سازمان یافته فرا ملی هنگامی معنا پیدا می کند که مرزهای ملی را در ارتباط با موضوع یا جرم قلمرو ارتکاب آن و یا هدف مورد نظر پشت سر گذاشته و در ورای آن اقداماتی را به اجرا گذارد (UN Doc, 1990).

در یکی از اسناد سازمان ملل متحد جرم فراملی به جرم هایی اطلاق شده است که اقدامات مقدماتی یا ارتکاب جرایم و یا هدف از اجرای آن ها به صورت مستقیم یا غیر مستقیم بیش از یک کشور را در بر گیرد. اصطلاح فراملی که در اسناد سازمان ملل به کار رفته است، از حیث موضوع به انتقال اطلاعات، پول، کالا و خدمات، انسان ها و دیگر اموال عینی و دینی از مرزهای دولتی اشاره دارد (شمس، ۱۳۸۳).

از جمله عواملی که در گسترش جرم سازمان یافته در خارج از مرزها مؤثر بوده و به آن جنبه منطقه ای و فراملی بخشیده است، توسعه صنایع مربوط به ارتباطات سریع از راه دور و کامپیوتری شدن آن، جهانی شدن اقتصاد و آزادی آن بوده است. به عبارت دیگر، تکنولوژی مدرن با توسعه قلمرو مفهومی جرم سازمان یافته وضعیت را در تعریف و تشخیص این جرم مشکل تر کرده و به تمامی مجرمان امکان سازمان یافته تر شدن، آن هم در سطح بین المللی را می دهد. فرصت های جدید پدید آمده در سطح فراملی از قبیل توسعه ارتباطات راه دور و فن آوری ماهواره ای، رایانه ها و ریزپردازنده ها و انتقال از طریق امواج و بازار آزاد و تبدیل جهان بزرگ به دهکده جهانی آن چنان چهره جذابی برای ارتکاب جرم در سطح فراملی ایجاد کرده است که تعداد زیادی از گروه های جرم سازمان یافته را که به طور سنتی عمدتاً در سطح ملی فعالیت می کردند وادار کرده که در سطح فراملی فعالیت کنند (شمس، ۱۳۸۳).

یکی دیگر از محرک ها فرصت هدایت درآمدهای ناشی از فعالیت نامشروع از طریق سیستم اقتصاد جهانی است. سازمان های مجرمانه با بهره گیری از مشاوران زبده، از بنادر مالیاتی و مراکز بانکی نسبتاً غیر منظم به عنوان نقاط عمده کسب درآمد استفاده کرده و در کشورهایی که منابع سرمایه های غیر قانونی می تواند در آن ها مخفی بماند، سرمایه گذاری می کنند. بسیاری از این فرصت ها با استفاده از خدمات تخصصی ارائه شده از طریق بانک داران، حساب رسان، وکلا و مشاوران سرمایه گذاری که می توانند به سبب مقررات مربوط به لزوم حفظ اسرار شغلی، اسرار را مخفی نگه دارند، تقویت می گردد (بسیونی و اوراد، ۱۳۷۳).

در واقع می توان گفت جرمسازمان یافته فراملی به جرمی اطلاق می شود که اولاً توسط شبکه های مجرمانه مرتبط به هم ارتکاب می یابد و ثانیاً این شبکه ها در کشور های مختلف به فعالیت

مجرمانه می پردازند و یا اهداف مورد نظر از ارتکاب جرم توسط آنان فراتر از قلمرو جغرافیایی یک کشور است. بر اساس این، جرم سازمان یافته فراملی در کنوانسیون ملل متحد علیه جرایم سازمان یافته فراملی، به جرمی اطلاق شده است که در بیش از یک کشور تحقق یافته باشد یا بخش اساسی تدارک، برنامه ریزی، هدایت و کنترل جرم در کشور دیگر واقع شده باشد و یا گرچه ارتکاب جرم و برنامه ریزی مربوط به آن در یک کشور صورت گرفته ارتکاب این جرم در کشورهای دیگر نیز دارای تأثیرات اساسی بوده باشد (کنوانسیون ملل متحد علیه جرایم سازمان یافته فراملی، ماده ۳، پاراگراف دوم).

جنایت سازمان یافته فراملی همراه از نظر سیاسی، اقتصادی و فرهنگی، کشورها و جوامع را تهدید کرده و در این ابعاد می تواند کشورها را با چالش جدی مواجه سازد. ویژگی اقتصادی و اهداف نهایی که رسیدن به اموال، ثروت و قدرت است، بیش از هر عامل دیگر، موجب خطرات جدی برای کشورهاست؛ زیرا با رسیدن به ثروت و قدرت که گاهی ممکن است بیش از قدرت و ثروت حکومت ها باشد، حاکمیت و قانونمندی را در کشورها به خطر جدی تبدیل می کند (احمدی، ۱۳۸۷).

انواع جرایم سازمان یافته

- ۱- شامل جرائم خشن و جرائم مربوط به اموال است که مرتکبان این نوع جرم بیشتر جوانان هستند.
- ۲- جرائم اصطلاحاً مربوط به یقه سفیدان. آنان افرادی هستند که از طبقات متوسط اجتماع و بالاتر بوده که حوزه قانون شکنی و جرم آنها در محدودیت شغلی و با استفاده از جلب اعتماد مردم است؛ ویژگی جرم این دسته افراد در این است که نگرانی عمومی را بر نمی انگیزد.
- ۳- جرائم مربوط به تخلفات شرکتهای، که انجام این دسته از جرائم نتیجه کار جمعی است و به منظور جلب هرچه بیشتر سود صورت می پذیرد.
- ۴- جرائم سازمان یافته که توسط گروههای سازمان یافته تبهکاری هدایت می شوند.
- ۵- جرائم بدون قربانی که معروف است به این اصطلاح و برای نشان دادن فعالیتهایی است که به سبب نقض اخلاق عمومی و نه به سبب آسیب رسانی مستقیم به دیگران، غیرقانونی اعلام شده است؛ مانند قماربازی. اگرچه این نوع جرائم را بدون قربانی نامیده اند، اما در اصل قربانی نیز می گیرند، مانند کسی که هروئین مصرف می کند خود قربانی این نوع جرم است (ریچارد و همکاران، ۱۳۸۰).

راه کارهای ارائه شده در جهت مقابله با جرائم سازمان یافته

برای مبارزه با جرائم سازمان یافته، از آنجا سیستم قضایی را هم تحت شعاع قرار داده لذا باید تدابیر و راهکارهای موثر تری را در سیستم قضایی و پلیس در نظر گرفت و آن را تقویت کرد. چنین شرایطی بهبود و تقویت شیوه های مبارزه به وسیله ارتباط و همکاری بین المللی گسترش

یافته انجام پذیر است. به طور کلی عبور از چالش های امنیتی نوین در عرصه جهانی مستلزم مبارزه با مصادیق جرایم سازمان یافته در عرصه ملی و فراملی است. آنچه در امر مبارزه با جرایم سازمان یافته (بخصوص فراملی) مشهود است عدم کفایت اقدامات صرفاً در گستره مرز جغرافیایی ملی است و لذا لازمست در برابر برخی جرایم در سطحی فراتر از محدوده ملی اقدام شود. بی تردید باید برای عارضه های بین المللی تصمیمات بین المللی اتخاذ شود (معظمی، ۱۳۸۴). با توجه به توضیحات ذکر شده چندین راهکار رائه در این جهت را عنوان خواهیم کرد:

اتخاذ تدابیر پیشگیرانه و روشهای بازدارنده

ایجاد عزم راسخ و اجماع بین المللی برای مبارزه با جرایم سازمان یافته و ایجاد ضمانت اجرای کیفری بازدارنده و مؤثر برای آن

توجه جدی تر به کنوانسیونها و مقررات و معاهدات بین المللی منطقه ای و... در زمینه مبارزه با جرایم سازمان یافت

ضرورت اجماع جهانی در تعریف و تشخیص جرایم سازمان یافته و احصاء مصادیق آن

مبارزه جدی با مظاهر و مصادیق جرم و جنایت در عرصه بین المللی

التزام به برقراری امنیت مبتنی بر عدالت بعنوان اساسی ترین رکن زندگی مسالمت آمیز بشری

قطع منابع مالی باندهای سازمان یافته بزهکاری

قانونمند کردن امر مبارزه با جرایم سازمان یافته و تدوین آیین دادرسی راهگشا و حکیمانه برای مبارزه با مصادیق جرم سازمان یافته (طغرانگار، ۱۳۸۰) قانون مبارزه با قاچاق انسان (مصوب ۸۳/۴/۲۸) لایحه قضایی پیشگیری و مبارزه با موادمخدر و روان گردان نیز در ۷ فصل و ۲۲ ماده تنظیم و بعنوان مصوبه مجمع تشخیص مصلحت نظام ابلاغ گردیده است. قانون مبارزه با اخلاکگران اقتصادی (مصوب ۱۳۷۹) نیز تا حدودی در خصوص قطع منابع مالی مفسدان راهگشاست؛ البته در خصوص پولشویی نیز لایحه ای تنظیم شده که هنوز به عنوان مصوبه و قانون ابلاغ نگردیده است (شمس، ۱۳۸۰).

ماده قانون مجازات اسلامی مصوب سال ۱۳۹۲ با توجه به اصل قانونی بودن جرم و مجازات برخی مصادیق جرایم سازمان یافته را جرم انگاری کرده است.

گروه مالی اتحادیه اروپا برای مبارزه با پولشویی (موسوم به FATF) طی گزارشی فرآیند عمل پولشویی را شرح داده اند در ۱۰ ژوئن ۱۹۹۱ نیز دستور العمل جامعه اروپایی به منظور منع استفاده از نظام مالی برای مقاصد پولشویی تصویب شده است. پیمان نامه مبارزه با جرم سازمان یافته فراملی که در دسامبر سال ۲۰۰۰ توسط سازمان ملل تدوین شده نیز از جمله منابع قانونی مبارزه با پولشویی است (لیمن و همکاران، ۱۳۸۰).

خلأهای قانونی و قوانین پراکنده در جرایم سازمان یافته

در متون حقوقی متاسفانه تعریف دقیقی از جرایم سازمان یافته نشده و در قانون ایران هم به صورت خیلی جزئی از آن جرم انگاری کرده به عنوان مثال در بند ب ماده ۴۷ قانون مجازات

اسلامی مصوب ۱۳۹۲ فقط ذکر جرائم سازمان یافته را کرده و گفته است که صدور حکم و اجرای مجازات در مورد این جرم قابل تعویق یا تعلیق نیست. و همچنین در فصل چهارم این قانون تحت عنوان سردستگی گروه مجرمانه سازمان یافته در ماده ۱۳۰ تنها اشاره ای به سردستگی به گروه منسجم سه نفره کرده و توضیحی در این باب انجام نداده و گروه سازمان یافته را معرفی نکرده و به نوعی اصلا اشاره با گروه های سازمان یافته فراملی نکرده و تنها به تعریف کوتاهی از گروه های منسجم سازمان یافته ملی و داخلی بسنده کرده است.

ولی به صورت جسته گریخته می توان مواردی را در قوانین مختلف کیفری یا مجموعه قوانین جزائی به چشم دید که قانونگذار سازمان یافتگی و انجام آن را توسط گروه مجرمانه، از عوامل مشدده دانسته داده و به نوعی می توان گفت که به جرم سازمان یافته اشاره داشته است. البته می توان برخی از این قوانین یا موافقت نامه هایی که به مصادیق جرایم سازمان پرداخته اند، اشاراتی کرد از جمله :

الف - موافقت نامه فی مابین دولت جمهوری اسلامی ایران و دولت جمهوری یونان؛ که حاوی ۱۳ ماده و در ۱۳۷۳/۱۲/۲۵ هجری شمسی در تهران به امضاء رسیده و در جهت همکاری در موضوعات امنیتی، انتظامی و مبارزه با مواد مخدر و دیگر موضوعات مربوطه منعقد گردید ب - یادداشت تفاهم همکاری فی مابین وزارت کشور جمهوری اسلامی ایران و وزارت کشور جمهوری فدرال روسیه؛ ج - موافقتنامه همکاری در زمینه جرائم سازمان یافته و تروریسم بین دولت جمهوری اسلامی ایران و دولت جمهوری

قزاقستان؛ این موافقتنامه که با داشتن ده ماده در تاریخ ۱۳۷۸/۱۰/۱۴ به امضا دول نام برده رسید در جهت همکاری در زمینه جرایم سازمان یافته و تروریسم.

د - قرار داد همکاری های امنیتی میان جمهوری اسلامی ایران و پادشاهی عربستان سعودی این قرارداد که با داشتن ۷ ماده در اردیبهشت ۱۳۷۸ میان دو کشور فوق جهت همکاری در زمینه مبارزه موثر با جرم، جنایت، تروریسم، قاچاق مواد مخدر و عوامل بر هم زننده امنیت و ثابت دو کشور منعقد گردید.

جرم سازمان یافته در یک برداشت سنتی و ابتدایی به عنوان یک مشکل قانونی جرم سازمان یافته در یک برداشت سنتی و ابتدایی به عنوان یک مشکل قانونی در جهت بر هم خوردن نظم عمومی در نظام حقوقی کشورهای مستقل تلقی شده است اما به دلیل روند رو به رشد وابستگی های اقتصادی میان دولت ها، افزایش خارق العاده تجارت بین المللی و ضرورت وجود یک بازار مالی جهانی، توسعه حمل و نقل سریع و پیشرفت و توسعه سیستم های ارتباطی، به طور قابل توجهی شرایط تحقق جرم سازمان یافته را دچار دگرگونی کرده است. همان طور که در بند اول این مبحث عنوان شد بدیع بودن بسیاری از مصادیق جرایم سازمان یافته و عدم جرم انگاری آنها در نظام کیفری بسیاری از کشورها، منجر شده تا ارتکاب این گونه فعالیتها بدون هزینه و بدون ضمانت اجرای کیفری انجام گرفته و مرتکبان با خیالی آسوده دست به اقدام اینگونه جرایم بزنند.

مثلاً فعالیت‌هایی از قبیل قاچاق مواد هسته‌ای، قاچاق زنان، قاچاق کودکان، قاچاق اعضای بدن، قاچاق مهاجران، پولشویی، جرایم کامپیوتری،... یا اصلاً جرم انگاری نشده است و یا در صورتی که قانون کیفری خاصی در مورد برخی از آنها وضع شده، بسیار ابتدایی بوده یا ضمانت اجرای کیفری پیش بینی شده این گونه جرایم نا متناسب با آنها باشد به طوری که جنبه ارعاب آور آن از بین رفته و قبح آن نادیده گرفته شود از جمله اینکه با توجه به سلسله مراتب موجود در جرایم سامان یافته، گرچه به ظاهر نقش عینی و اهرم فعال از آن مباشران جرم است، اما در واقع رهبران، لیدر ها و آمران این مجموعه جرم مورد نظر را طرح ریزی و برنامه‌ریزی کرده و هدایت می‌کنند و نقش فساد آمیز آنان بسیار موثر تر و مورد توجه تر از مباشران آن جرم می باشد. از نظر قواعد سنتی حقوق جزا، این رهبران و آمران معاون جرم تلقی می‌شوند و مجازاتشان حداقل مجازاتی است که برای مباشران جرم پیش بینی شده است و این وضعیت در حقوق جزا با فلسفه حقوق جزا که اعمال عدالت و برقراری و تثبیت نظم عمومی است، سازگار نیست. به سبب حاکمیت این وضعیت، مجرمان حرفه‌ای و متفکر با تشکیل باند مجرمانه و رهبری آن و دور نگه داشتن خود از صحنه عملیات فیزیکی جرم، با قبول کم‌ترین مجازات احتمالی، بیش‌ترین درآمد را از ارتکاب جرم به دست می‌آورند (کی‌نیا و همکاران، ۱۳۷۴).

نتیجه‌گیری

با توجه به مطالب ذکر شده و بررسی‌های انجام شده متوجه شدیم یکی از جرایم بسیار خطرناک که در قالب شبکه‌های هدفمند و برنامه‌ریزی شده فعالیت داشته و امنیت اقتصادی و سیاسی و اجتماعی در یک جامعه را بر هم می‌زند جرایم سازمان یافته می باشد که با توجه به ویژگی‌هایی که برای آن بر شمردیم یک تهدید جدی علیه امنیت و سلامت یک جامعه نمود پیدا کرده است از طرفی به دلیل استفاده این سازمان از وسایل ارتباطی در جهت تسهیل و تسریع اقدامات خود به نوعی وجهه‌ی فراملی بودن خود را به شکل گسترده‌ای نمایان شده که در قوانین ایران هنوز تعریف مدون و شاخصی از این جرم نشده و به‌صورت پراکنده و جسته‌گریخته قوانین و موافقت نامه‌ای تصویب شده که به مصادیق این جرایم پرداخته و همچنان تعریفی از خود این جرم نشده است که البته با عاریه گرفتن و تمسک جستن به تعاریف انجام شده توسط مکتب‌ها و قوانین کشورهای دیگر تا حدودی به یک شناخت نسبی از آن دست یافتیم که البته قلمرو، هدف آنها، ساختار بندی این نوع جرایم در تعاریف مختلف دارای وجه اشتراک و افتراقی هستند حتی سازمان ملل متحد در کنوانسیون پالمو در سال ۲۰۰ نیز به ذکر مصادیق این جرم بسنده کرده است.

در کشور ایران نیز همان طور که ذکر شد در ماده ۱۳۰ قانون مجازات اسلامی تنها به ذکر سر دستگی در گروه‌های مجرمانه اشاره کرده و آن را اگر عمل ارتكابی آنها دارای جنبه افساد فی الارض یا محارب باشند با برخورد شدید کیفری مواجه ساخته است و به غیر از قانون مبارزه با قاچاق انسان هنوز سیاست کیفری خاصی متناسب با این نوع از جرایم مورد توجه قرار نگرفته

است. در صورتی که جرم انگاری و برخورد کیفری توسط دولت با مجرمین، برجسته‌ترین شکل برخورد با جرم و مجرم می باشد به همین علت نخستین کاربردهای سیاست جنایی در معنایی معادل حقوق کیفری یا سیستم کیفری که مبتنی بر جرم مجازات و قانون می باشد بوده است. همچنانکه در تعریف فوئرباخ سیاست جنایی به شیوه‌های سرکوبگر، اعمال شونده از سوی دولت و علیه جرم محدود شده است که در مقایسه با تحولات مفهوم سیاست جنایی می توان آن را مفهوم مضیق سیاست جنایی و یا سیاست کیفری نامید. از طرفی با نگاه به آموزه های دینی میبینیم که پیشگیری از جرم در واقع در پیام های آسمانی پیامبران و پیشوایان دینی عنوان شده و تاکید آنها به نجات انسان از تباهی و فساد و گمراهی است ثر نتیجه مسائل اعتقادی نیز در بروز یا جلوگیری پدیده مجرمانه نقش به سزایی خواهد داشت.

یکی از مسائل مورد بحث اسلامی که جزء فروع دین هم به شمار می رود امر به معروف و نهی از منکر است؛ اسلام با این تاسیس که در آیه ۷۰ سوره ی توبه به آن اشاره کرده گامی مهم در پیشگیری از وقوع جرم بر می دارد. اقدام مناسب جهت پیشگیری از وقوع جرم و اصلاح مجرمین طبق بند ۵ از اصل ۱۵۶ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران از جمله وظایف قوه قضاییه محسوب می شود.

با توجه به مطالب ذکر شده متوجه می شویم که تدوین قوانین هوشمندانه در جرایم ارتكابی و ضمانت اجراهای متناسب با آنها در اسلام نیز تاکید شده است. با دقت نظر می توان دریافت که با تدوین قوانین به جا و درست بتوان خلاء های موجود را پر کرده و حتی از ارتكاب جرایم جلوگیری به عمل آورده و در باز اجتماعی کردن افرا موثر واقع شود. زیرا حاکم نبودن مقررات محکم و نظارت شدید در مورد اجرای آن ها در زمینه جرائم سازمان یافته چه در سطح ملی و چه در سطح منطقه ای و بین المللی باعث قدرت گرفتن باندها و سازمان های تبهکارانه گشته است که بسیار مورد انتقاد دولت های ضعیف و آسیب دیده از این موضوع می باشد.

منابع و مراجع

- ۱) احمدی، عید محمد؛ (۱۳۸۷)، جرایم سازمان یافته فراملی و عوامل آن. معرفت، شماره ۱۳۴
- ۲) اسعدی، حسن؛ (۱۳۸۶)، جرائم سازمان یافته فراملی، انتشارات نشر میزان.
- ۳) بسیونی، محمد شریف و وتر؛ (۱۳۸۰)، ادوارد، درآمدی بر درک جرم سازمان یافته، ترجمه محمدابراهیم شمناتری، مجله حقوقی و قضایی دادگستری، شماره ۳۴.
- ۴) بسیونی، محمد شریف و ویتز ادوارد؛ (۱۳۷۳)، «درآمدی بر درک جرم سازمان یافته و مظاهر فرا ملی آن»، محمد ابراهیم شمس ناتری، مجله حقوقی و قضایی دادگستری، شماره ۳۴.
- ۵) جابری، جلیل؛ (۱۳۸۵)، جرایم سازمان یافته در حقوق جزای ایران و بین الملل، پایان نامه کارشناسی ارشد حقوق جزا و جرم‌شناسی، دانشگاه آزاد واحد اهواز.
- ۶) حاجیانی، ابراهیم؛ (۱۳۸۴)، «جرائم ازمان یافته؛ مفهوم، مدل ها و تاثیرات آن بر ثبات سیاسی». فصلنامه مطالعات راهبردی، سال هشتم، شماره سوم، شماره ۲۹.
- ۷) حسینی، دکترسید محمد؛ (۱۳۸۳)، «سیاست جنایی در اسلام و در جمهوری اسلامی ایران»، ج ۱، تهران، سمت.
- ۸) شمس ناتری، محمد ابراهیم؛ (۱۳۸۰)، بررسی سیاست کیفری ایران در قبال جرایم سازمان یافته با رویکرد به حقوق جزای بین المللی، رساله دکتری، تهران، دانشگاه تربیت مدرس، زمستان.
- ۹) شمس ناتری، محمد ابراهیم؛ (۱۳۸۳)، جرایم سازمان یافته، فقه و حقوق، شماره ۱، ۱۰۹-۱۳۰. شمس ناتری، محمد ابراهیم؛ (۱۳۸۳)، جرائم سازمان یافته، فصلنامه فقه و حقوق، سال اول.
- ۱۰) شمس ناتری، محمد ابراهیم؛ (۱۳۸۰)، سیاست کیفری ایران در قبال جرائم سازمان یافته با رویکرد به حقوق جزای بین الملل، پایان نامه دکتری، دانشگاه تربیت مدرس، دانشکده علوم انسانی.
- ۱۱) طغرانگار، حسن؛ (۱۳۸۰)، جرائم سازمان یافته در حقوق جزای ایران و بین الملل؛ پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه امام صادق (ع)، دانشکده معارف اسلامی و حقوق.
- ۱۲) عوا، محمد؛ (۱۳۸۵)، درآمدی بر اصول نظام کیفری اسلام، ترجمه حمید روستایی صدرآبادی، تهران: معاونت حقوقی و توسعه قضایی قوه قضائیه، انتشارات سلسبیل، چاپ اول.
- ۱۳) فرجیها، محمد؛ (۱۳۸۲) جنبه‌هایی از تأثیر یافته‌های جرم‌شناسی بر سیاست جنایی، مجله: مدرس علوم انسانی «بهار - شماره ۲۸ (علمی-پژوهشی)
- ۱۴) قیاسی، جلال‌الدین؛ (۱۳۸۵)، مبانی سیاست جنایی حکومت اسلامی، قم، پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی، چاپ نخست.
- ۱۵) قیاسی، جلال‌الدین؛ (۱۳۸۵)، «اصول سهولت و مدارا در سیاست جنایی حکومت اسلامی» نشریه علمی پژوهشی انجمن معارف اسلامی ایران، س ۲، ش ۳.
- ۱۶) قیاسی، جلال‌الدین؛ (۱۳۸۵)، مبانی سیاست جنایی حکومت اسلامی، پژوهشکده فقه حقوق، پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی.
- ۱۷) قیاسی، جلال‌الدین؛ (۱۳۸۷)، مبانی سیاست جنایی حکومت اسلامی، انتشارات پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی.

- ۱۸) کامکار، مهدیس؛ (۱۳۸۲) «آثار و پیامدهای سه رویکرد، جرم زدایی، جرم انگاری و کاهش عوارض در برنامه های اعتیاد»، نشریه رفاه اجتماعی، س ۳، ش ۹.
- ۱۹) کی‌نیا، محمد؛ (۱۳۷۴)، روانشناسی جنایی، تهران، انتشارات رشد
- ۲۰) لیمن، مایکل گری، پرتو؛ (۱۳۸۰)، آشنایی با جرم سازمان یافته، ترجمه محمد علی کریمی فصلنامه دانش انتظامی، شماره ۴.
- ۲۱) محمودی، عباسعلی؛ (۱۳۶۱)، پیشگیری و ریشه یابی جرم در اسلام، چ ۱، تهران: انتشارات بعثت. ۱۱. معظمی، شهلا؛ (۱۳۸۴)، جرم سازمان یافته و راهکارهای جهانی مقابله با آن، تهران، دادگستر، چ اول.
- 22) Albense, Jay,(1989) Organized Crime in America, 2nded. Ohio, Cincinnati.
 26. Donald R, cressy, (1969)Theft of the nation, New York, Evanstone
 27. U. N. Doc. A / Conl. 144 / 15 (12 juty 1990). Paragraph, 16